

Черемський Максим Петрович – аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". Коло наукових інтересів: проблема підвищення креативного рівня розвитку особистості, зокрема творчого самовираження особистості.

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

У статті порушується проблема активізації творчого самовираження майбутнього інженера. Залучення до системи технічної освіти мистецьких методів навчання і виховання сприятиме розвитку творчих сил особистості.

The problem of making the creative self-expression of engineer more active is discussed. The adaptation of artistic methods in technical education will facilitate the development of a person's creative powers.

Зважаючи на кризу, що сьогодні панує в освіті, необхідно на новому рівні підійти, зокрема, до питання професійної підготовки майбутніх інженерів. Найперше це стосується того "вузькоспеціалізованого формату", якого дотримуються вищі технічні навчальні заклади. Виходячи з того, що практично всі вони перетворились на університети, постає необхідність у реорганізації інженерної освіти. Це дасть змогу розширити можливості підготовчого процесу майбутніх фахівців і сприятиме вихованню всебічно розвиненої особистості. Тому загальною проблемою педагогіки вищої школи є пошук шляхів, методів і технологій формування умов універсалізації професійної освіти.

Зв'язок проблеми з теоретичними та практичними завданнями. Важливим завданням професійної освіти є підготовка не лише професіонала, а й творчої особистості. Адже щоб сконструювати будь-який прилад, потрібні не лише знання, а й багата уява. Тому виникає потреба в розробці та залученні до технічної освіти методів, що активізують не лише розумову, а й емоційно-вольову сфери особистості.

Аналіз публікацій. Серед публікацій на тему пошуку шляхів підвищення рівня

професійної підготовки майбутнього інженера варто зазначити роботу В. Андрущенка "Педагогічна поезія внутрішнього духу інженера: проблема відкриття, виховання і реалізації", де зазначаються причини виникнення кризи в суспільстві і шляхи подолання її, зокрема через гуманізацію та демократизацію інженерної освіти. З цією проблемою перекликається і монографія І. Зязюна "Педагогіка добра". В ній автор ділиться своїм багатолітнім педагогічним та життєвим досвідом, описуючи різноманітні підходи і форми роботи з учнями та студентами [1, 2]. Також слід зазначити праці В. Брюховецького, О. Мещанінова, Н. Нічкало, С. Пазиніча, О. Пономарьова, О. Романовського та інших учених. На їх думку, викладачі повинні у своїй педагогічній практиці не лише використовувати професійні знання, вміння та навички, а й, по можливості, застосовувати творчі методи навчання і виховання.

Мета даної статті полягає у визначенні системи педагогічних чинників, що забезпечують належний рівень професійної підготовки фахівця у вищих навчальних закладах. Цими чинниками виступають такі визначальні атрибути навчально-виховного процесу, як зміст освіти, особистість викладача, застосовувані педагогічні технології, соціокультурний простір та загальна

морально-психологічна ситуація у навчальному закладі, а також художній чинник. Є очевидним, що тільки в їх системній взаємодії найбільш ефективно можна забезпечити бажану якість професійної підготовки фахівця.

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою розвитку професійної освіти є її зв'язок із життям, насамперед сферою відповідної діяльності майбутніх фахівців. Внаслідок того, що сьогодні цей зв'язок порушений, склалася несприятлива ситуація, що вимагає якнайскорішого вирішення. Не є винятком і професійна освіта інженера, що передбачає підготовку до діяльності, пов'язаної з конструюванням різних приладів, потрібних для життєдіяльності людини, і від того, наскільки цей прилад буде затребуваний сьогоднішнім, залежить добробут не лише винахідника, але й усього суспільства. "Сьогоднішня професійна освіта, – зазначає В. Кудін, – виправдає себе лише за умови підготовки фахівця широкого мислення, високої культури і моралі, який зуміє орієнтуватись на нові можливості, які пропонує життя" [2, с. 154].

Важливу роль у професійній підготовці інженера відіграє виявлення або самовираження особистості. Воно передбачає виявлення себе у певній сфері діяльності з кращого боку. "Бачити себе в чомусь хорошому, – зазначає В. Сухомлинський, – як важливо вміти підтримувати це благородне людське прагнення. Чи не є в цьому той могутній стимул самовиховання, що його вихователь часом так довго і болісно шукає!" [3, с. 264].

На жаль, умови, що створені сьогодні в освіті, не дають чіткої картини того, як потрібно активізувати або стимулювати виявлення чи самовираження особистості. Викладацька діяльність педагогів у більшості випадків переобтяжена всілякими "штампами" та "трафаретними" підходами. До цього додається ще й "вивихнене", за образним виразом К. Станіславського, самопочуття викладача, що є наслідком неволонітності внутрішньою та зовнішньою культурою педагога. В цьому випадку особистості важко виявити себе з найкращого боку. Тому головне завдання педагога – всіляко підтримувати в студентів будь-який вияв ініціативи, що і є тим фундаментом, на якому будується навчально-виховна система. Виходячи з вищесказаного викладач має приділяти більше уваги емоційно-вольовій сфері особистості. Адже, наповнюючи "суху" інформацію "живим" почуттям, він активізує розумову діяльність студента. Але буває так, що почуття не з'являється самепособі. Велику допомогу в цьому питанні може надати мистецтво. Воно пропонує особистості багатий ґрунт не лише для уяви, але й для мислення. Будь-який художній твір має в своїй основі певну безвихідну ситуацію, що спонукає нас разом з

героями твору шукати з неї вихід. Великого значення мистецтву надавав В. Сухомлинський, який вважав, зокрема, що музичний образ по-новому розкриває перед людьми особливості предметів і явищ дійсності. Чи не підвищився б рівень пізнавальної активності серед студентів, коли б викладач звернувся по

Як свідчить практика, не всі викладачі глибоко розуміють важливу роль, яку відіграє мистецтво в навчанні та вихованні особистості. Але ж воно приховує в собі стільки можливостей, різноманітних "вабиків", що значно стимулюють розумову діяльність особистості! Наприклад, діти краще сприймають навчальний матеріал тоді, коли він несе в собі художній відтінок. Ось як висловлюється Г. Ващенко щодо ролі мистецького виховання в навчальному процесі: "Мистецьке виховання як елемент навчання, – зазначає Ващенко, – важливе не тільки само по собі, а й тим, що воно активізує навчальний процес у цілому. Воно робить його цікавішим, внаслідок чого діти починають вчитися з більшою охотою, а то й із захопленням" [4, с. 388].

Студенти – вчорашні учні – потребують не меншого, а, можливо, більшого впливу мистецтва на їх навчально-пізнавальну діяльність. Тому викладацькі колективи мають приділяти більше уваги саме творчій стороні педагогічної діяльності. Важливу роль у підвищенні рівня знань, а також естетичної культури особистості відіграє художня самодіяльність. Беручи участь в різноманітних театральних гуртках, музичних колективах, студенти виявляють свої творчі здібності, про які вони навіть не здогадувалися. "Нема таких предметів і нема таких підручників, котрі могли б виконати ту особливу виховну роль, яку здатне виконати мистецтво" – зазначав Д. Кабалецький [5, с. 163].

Отже, значну роль у професійній підготовці відіграє художній чинник, який передбачає зміняти викладача наповнювати навчальний матеріал не лише думкою, але й почуттям. У передмові до своєї книги "Робота актора над собою" видатний актор і режисер К. Станіславський зауважує, що він обрав таку форму написання книги, яка дозволяє відчувати те, про що говориться у друкованих словах [6, с. 4].

Задіюючи обидві сфери людини, розумову та емоційно-вольову, педагог тим самим створює передумови для повноцінного засвоєння студентом знань. Адже, як відомо, розум, воля і почуття є головними ініціаторами психічного життя людини. Вони взаємопов'язані між собою, і тому будь-яка спроба роз'єднати їх ні до чого путнього не приводить. Тому викладачу необхідно вміти так пояснити навчальний матеріал, щоб він, образно кажучи, "зацепив" не лише розум, але й почуття студента. Як зазначав Л.С. Виготський: "Лише те знання може

прищепитися, котре пройшло через почуття учня. Все інше є мертве знання, що вбиває всяке живе ставлення до світу” [7, с. 142]. Цей закон розповсюджується і на студентів.

Отже, виникає потреба у виробленні спеціальної методики викладання, за допомогою якої можна підвищити рівень успішності серед студентів. В її основі має лежати принцип поваги до особистості. Відповідно повинні бути розширені рамки підготовчого процесу. Він має охоплювати весь спектр діяльності особистості. Часто буває, що ми бачимо людину лише з одного боку і не помічаємо з іншого. Внаслідок цього важко говорити про якусь об’єктивність у стосунках між викладачем та студентом. В. Сухомлинський у своїй книзі “Розмова з молодим директором” зазначає, що не тільки в навчанні – в оцінках, у приготуванні уроків – людина виявляє себе. Повинні бути й інші сфери виявлення людини [3, с. 264].

Виходячи з вищесказаного, важливим завданням педагога є сприяння самовираженню студента. На жаль, поки що в більшості випадків робиться все навпаки. Замість того щоб залучати студента в навчальний процес, його всіляко відштовхують від нього. Самовираження особистості є передумовою її професійного становлення як фахівця. Тому виникає потреба у використанні в системі професійної освіти засобів сприяння творчому самовираженню особистості. Яскравим прикладом активізації творчого самовираження особистості є театральна педагогіка. Система Станіславського, що лежить в її основі, дає конкретні поради акторам, що потрібно робити для того, щоб проявити свої творчі здібності максимальною мірою. Як зазначає І. Зязюн, ...система Станіславського дозволяє навчитися керувати

своєю поведінкою “на публіці”, оволодівати такими інструментами впливу, як голос, міміка, жести, інтонація, навчитися мистецтву імпровізації, адекватної реакції в нестандартних обставинах тощо. Освоєння елементів театральної педагогіки допомагає майбутньому вчителю ще в студентські роки пізнати самого себе, контролювати свої фізичні і психічні стани, домагаючись їх єдності. Наука “володіти собою” формує професійні вміння, навички і звички, зумовлює вияв творчої емоційно-почуттєвої природи педагога” [2, с. 133].

Система Станіславського спонукає особистість вникати в сенс життя, напружувати свій розум, поповнюючи його тими знаннями, яких їй бракує. А для цього потрібно, щоб студент, як і артист, вів змістовне, цікаве, красиве, різноманітне, хвилююче і величне життя. “Нехай він знає, що робиться не лише у великих містах, але також і в провінції, в селі, на фабриках і заводах, у самому культурному центрі світу” [6, с. 283].

Ми часто відхиляємось у своїй педагогічній діяльності від правди життя, внаслідок чого освіта перевантажена різними “зарозумілими” думками, що мають мало спільного з реальністю. Тому вищенаведені слова Станіславського безпосередньо стосуються й викладача. Отже, щоб досягти найбільшого ефекту в навчально-виховному процесі, потрібен нерозривний зв’язок між освітою та життям. Саме він дає можливість особистості повною мірою виявляти свої творчі здібності.

Висновки. Реформування освіти на нових демократичних і гуманістичних засадах дасть змогу значно підвищити рівень успішності серед учнів та студентів, що великою мірою залежить від творчого самовираження особистості.

Література

1. Андрущенко В. Педагогічна поезія внутрішнього духу інженера: проблема відкриття, виховання і реалізації // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2005. – С. 29-40.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра. – К.: МАУП, 2000. — 312 с.
3. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором. – К.: Радянська школа, 1988. – 284 с.
4. Ващенко Г. Загальні методи навчання. – К.: УВС, 1997. – 415 с.
5. Мудрость воспитания: Книга для родителей / Сост.: Б.М. Бим-Бад, Э.Д. Днепров, Г.Б. Корнетов. – М.: Педагогика, 1987. – 288 с.
6. Станиславский К.С. Работа актера над собой. – Ч. 1. Работа над собой в творческом процессе переживания. Дневник ученика. – М.: Искусство, 1985. – 479 с.
7. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.